

Slutevaluering af Rygning - Skod Det Nu

Udarbejdet for Sundhedsstyrelsen, november 2015

Rygning - Skod Det Nu

Slutevaluering
November 2015

Gennemført af Oxford Research A/S
For Sundhedsstyrelsen

Om Oxford Research
Knowledge for a better society

Oxford Research er en specialiseret vidensvirksomhed med fokus på velfærdsområderne og erhvervs- og regionaludvikling.

Oxford Research gennemfører skræddersyede analyser, implementeringsevalueringer og effektevalueringer for offentlige myndigheder, fonde og organisationer i civilsamfundet. Vi rådgiver også om strategiuudvikling, faciliterer udviklingsprocesser og formidler vores viden på undervisningsforløb og seminarer. Vi kombinerer akademisk fordybelse, strategisk forståelse og god kommunikation – på den måde skaber vi anvendelsesorienteret viden, der kan gøre en forskel.

Oxford Research er grundlagt i 1995 og har selskaber i Danmark, Norge, Sverige og Finland. Oxford Research er en del af Oxford Gruppen.

Oxford Research A/S
Falkoner Alle 20, 4.
2000 Frederiksberg C
Danmark
(+45) 33 69 13 69
office@oxfordresearch.dk
www.oxfordresearch.dk

1.	INDLEDNING	1
1.1	Forandringsteori og indikatorer	2
1.2	Læsevejledning	4
2.	HOVEDRESULTATER OG ANBEFALINGER	5
	Organisering	5
	Forebyggelse	5
	Rygestop	
	Information	6
2.1	Anbefalinger	6
3.	ORGANISATORISKE FORUDSÆTNINGER	8
3.1	Projekt præget af kompleksitet	8
3.1	Uddannelsesstedernes rammer har stor betydning	9
3.1.1	Medejerskab og opbakning er en grundlæggende forudsætning	9
3.1.2	Rygestop kræver de rette rammer og samarbejde på tværs	10
3.2	Udsatte unge som målgruppe	11
4.	IMPLEMENTERING AF KONCEPTETS DELELEMENTER	12
4.1	Forebyggelse af rygestart	12
4.1.1	Forebyggelsesdelen er blevet nedprioriteret	12
4.1.2	Undervisningsmaterialerne er gode, men uoverskuelige	13
4.1.3	Forældreinddragelse præget af berøringsangst	14
4.2	Rygestop	16
4.2.1	Svært at rekruttere og motivere elever til rygestop	16
4.2.2	Størstedelen af ungdomsuddannelserne har gennemført rygestopforløb	17
4.2.3	Deltagelse i rygestopforløb skaber ikke nødvendigvis rygestop	18
4.2.4	Rygestopforløbenes form og varighed varierer meget	19
4.3	Information	21
4.3.1	God brug af informationsmaterialet	21
4.3.2	Halvdelen af eleverne har kendskab til informationsmaterialerne	22
5.	METODE OG DATAGRUNDLAG	24
5.1	Kvalitative interviews med projektkoordinatorer	24
5.2	Interview med Kræftens Bekæmpelse og Lungeforeningen	25
5.3	Elev-survey	25
5.4	Statusrapporter	26
5.5	Kvalitative casestudier	26

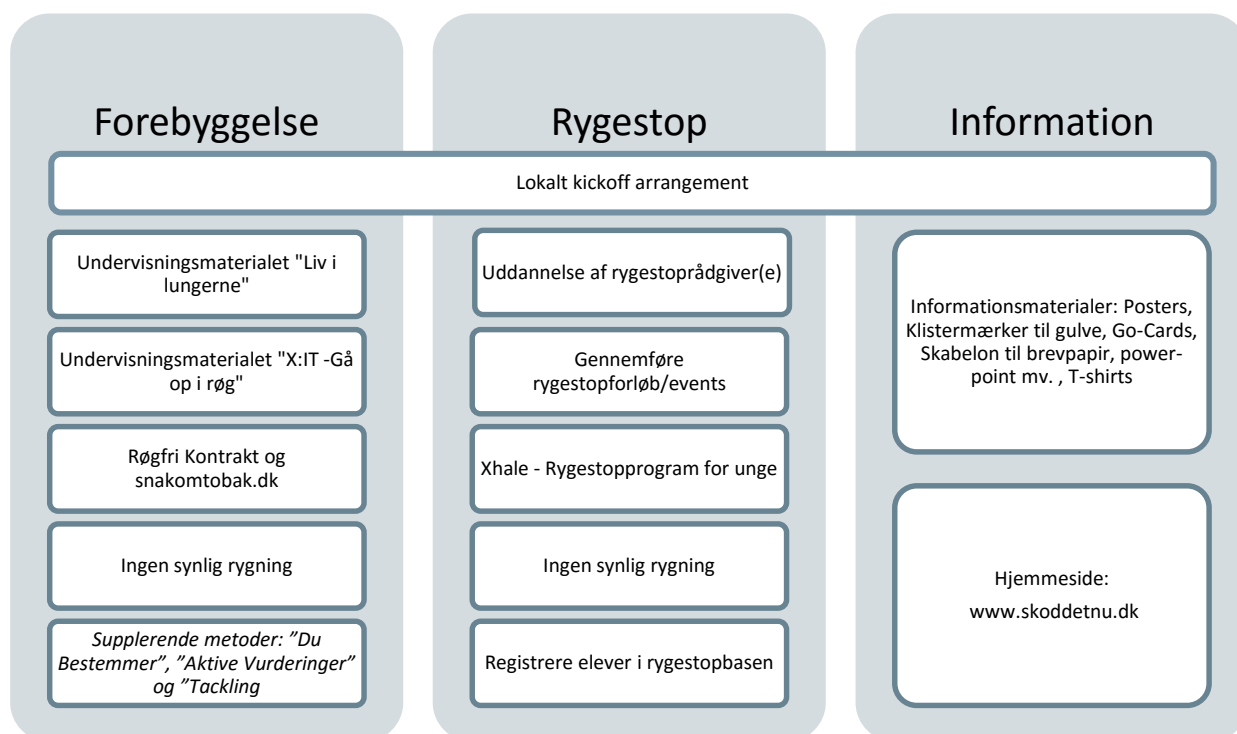
1. Indledning

I denne rapport præsenteres evalueringen af Sundhedsstyrelsens satspuljeprojekt ”Rygning – Skod Det Nu”, der er gennemført i perioden 2013-2015. Rapporten er udarbejdet af Oxford Reserach og udgør sammen med en supplerende tabelrapport samt midtvejsevalueringen fra 2014 den tværgående implementeringsevaluering af projektet.

Rygning - Skod Det Nu (herefter Skod Det Nu) er et flerstrengt koncept, som er udviklet af et konsortium bestående af Sundhedsstyrelsen, Kræftens Bekæmpelse, Lungeforeningen, Astma-Allergi Danmark, Hjerteforeningen og Sund By Netværket. Konceptet retter sig mod elever på grundskoler, 10. klasser, ungdomsskoler, efterskoler, produktionsskoler og erhvervsskoler. Formålet med konceptet er at øge sundhedstilstanden blandt eleverne gennem fokus på rygning. Dette sker konkret ved at forebygge rygestart og hjælpe unge, som er begyndte med at ryge, med at stoppe igen.

Skod Det Nu-konceptet består af delene *forebyggelse*, *rygestop* og *information*. Hver del består af en række elementer. Nogle obligatoriske, andre valgfri. Der er forskel på, hvilke dele de forskellige uddannelsessteder er forpligtede til at anvende. Forebyggelsesdelen er således obligatorisk for grundskolens 7.-9.-klasse, mens den er valgfri for grundskolens 10. klasse, efterskolerne og ungdomsuddannelserne. Omvendt er rygestopdelen obligatorisk på ungdomsuddannelserne, mens den er valgfri for grundskolen og efterskolerne. Endelig er det op til de enkelte projekter og uddannelsessteder at vurdere, hvor meget de vil bruge informationsdelens materialer. Det var obligatorisk for alle projekterne at deltage i lokale kickoff arrangementer, hvor konceptet og projektets kernekomponenter blev præsenteret. Figur 1 giver en oversigt over indsatsens kernekomponenter inden for hver af de tre delindsatser.

Figur 1: Oversigt over kernekomponenterne i Skod Det Nu

Skod Det Nu er implementeret i tretten lokale projekter. Ni af disse projekter er kørt i kommunalt regi, tre af dem i erhvervsskoleregiet, og endelig har Efterskoleforeningen haft deres eget selvstændige projekt. I alt 83 forskellige uddannelsessteder har deltaget i projektet¹.

Evalueringen er en implementeringsevaluering. Det betyder, at der fokuseres på, hvordan konceptet Skod Det Nu er implementeret, frem for hvilken effekt indsatsen har haft. Ved midtvejsevalueringen vurderede evaluatoren, at indsatsen var præget af stor variation i implementeringen. Denne variation er bibeholdt i den sidste del af projektperioden. Hovedkonklusionerne i nærværende slutevaluering vil derfor være ganske enslydende med dem, der blev fremsat i midtvejsevalueringen.

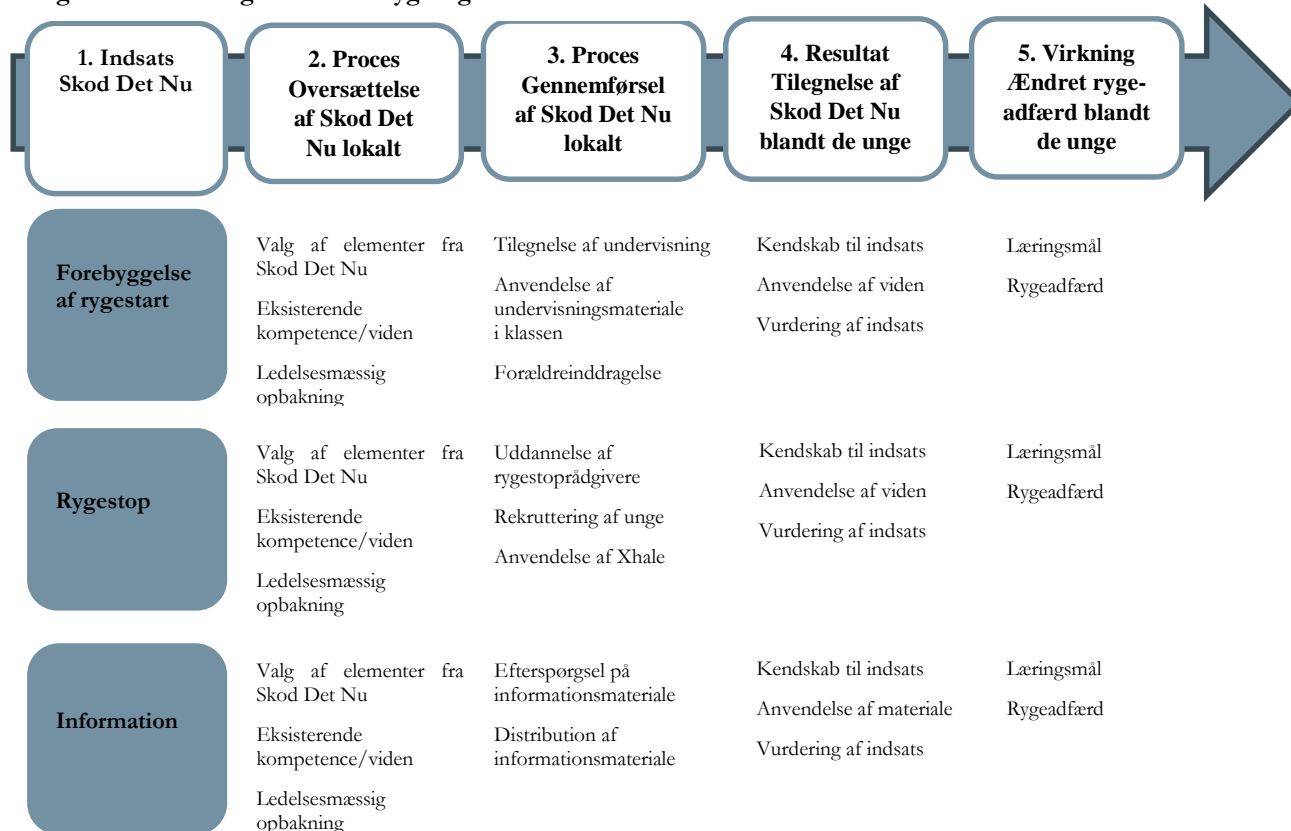
1.1 FORANDRINGSTEORI OG INDIKATORER

Evalueringen af Skod Det Nu tester den opstillede forandringsteori for indsatsen² (se figur 2). Forandringsteoriens opdeling i trin afspejler, at implementeringen af indsatsen gennemgår fem faser, som hver især forventes at være afgørende for, om indsatsen implementeres tilfredsstillende. Faserne foregår i realiteten sideløbende, men en analytisk trindeling gør det muligt at analysere implementeringsprocessen mere detaljeret i forhold til, i hvilken grad og hvorfor indsatsen implementeres, samt hvorvidt den har/ikke har en virkning.

¹ De 83 afspejler antallet af tovholdere, da der godt kan være flere tovholdere på et enkelt uddannelsessted, som har ansvar for projektet på forskellige afdelinger (HTX, EUX etc.) eller matrikler. De 83 vil dog blive omtalt som uddannelsessteder i resten af evalueringsrapporten.

² Oxford Research (2013): "Forandringsteori for evalueringen af Skod Det Nu"

Figur 2: Forandringsteori for ”Rygning – Skod Det Nu”

Kilde: Oxford Research 2013

Ved midtvejsevalueringen i 2014 konkluderede evaluatoren, at implementeringen af projektets dele er præget af lav grad af fidelitet³. Den praktiske oversættelse af konceptet havde således vist sig at være en udfordring. Dette vurderede evaluatoren skyldtes manglende tydelighed i indholdet og den praktiske udmøntning samt et langt større behov for fleksibilitet end forventet. Evaluatoren så derfor stor variation i hvilke dele af konceptet, der blev implementeret, på hvilken måde og i hvilken grad. Der var således ikke tale om et gennemgående koncept med tydelige kernekomponenter. Eksempelvis var der flere uddannelsessteder, som havde fravalgt essentielle dele af det oprindelige koncept som blandt andet Xhale og forældreinddragelse.

Oversættelse og gennemførelse af indsatsen har ikke været tilstrækkelig konsekvent til, at evaluatoren kan vurdere tilegnelse af konceptet blandt de unge samt virkningen på deres rygeadfærd. I stedet har Sundhedsstyrelsen og evaluatoren valgt at fokusere på afdækning af den praktiske gennemførelse af de enkelte indsatser med henblik på læring. Dette er blandt andet sket ved tilføjelse af casestudier som metodisk greb til at beskrive og forstå den reelt gennemførte indsats.

³ I implementeringsforskning skelner man mellem begreberne fidelitet og fleksibilitet, når man skal analysere en given implementeringsproces. *Fidelitet* er loyaliteten, i forhold til den måde indsatsen er tænkt, og er derfor en modsætning til *fleksibilitet*, som udgør tilpasningen i forhold til den lokale kontekst. Målet i implementeringen af en indsats er at ramme den rette balancegang mellem de to begreber.

1.2 LÆSEVEJLEDNING

Rapporten er opbygget således, at den indledningsvis fokuserer på de faktorer, som overordnet har haft betydning for projektets implementering på tværs af de tretten projekter, uafhængigt af hvilke type indsats de har valgt. Herefter evalueres implementeringen af hver af de tre delindsatser: *rygeforebyggelse-, rygestop- og informationsindsatsen*.

- **Kapitel 2** opsummerer hovedresultater og anbefalinger.
- **Kapitel 3** omhandler de organisatoriske forudsætninger for implementeringen af indsatsen.
- **Kapitel 4** evaluerer implementeringen af de tre delindsatser.
- **Kapitel 5** redegør for evalueringens empiriske grundlag og metode.

I hvert lokalt projekt er en projektkoordinator, der leder projektet. Derudover er der på hvert uddannelsessted en tovholder, der er ansvarlig for indsatsen på den pågældende skole.

2. Hovedresultater og anbefalinger

Skod Det Nu er implementeret i 13 projekter på 83 uddannelsessteder⁴ med forskellige målgrupper. Konceptet indeholder tre delindsatser, der hver især udgøres af forskellige komponenter, der kan sammensættes efter behov. Trods en stor grad af fleksibilitet indbygget i konceptet, viser evalueringen, at **der har manglet fidelitet** i implementeringen. Evalueringen viser blandt andet, at kerneelementerne (se figur 1) i høj grad er blevet fravalgt. På baggrund af dette vurderer evaluatoren ikke, at der er tale om et samlet koncept. Vurderingen beror på følgende delkonklusioner.

Organisering

På centralt niveau vurderer evaluatoren, at indsatsen har været præget af høj kompleksitet med mange aktører, indsatser og elementer. Samarbejdet mellem forskellige aktører i konsortiet har bidraget med gode værktøjer, men der har **manglet et overordnet ejerskab for det samlede koncept. Indsatsens materialer fremstår fragmenteret på grund af dets forskelligartede ophavsmænd, grafiske udtryk og kilde.** Ligeledes har afklaring af tvivlsspørgsmål fra de lokale projekter krævet ”høring” hos mange og dermed træghed.

På lokalt niveau viser evalueringen, at implementering mange steder har manglet de rette rammer for indsatsen. Til eksempel vurderer evaluatoren, at **manglende opbakning og medejerskab hos underviserne** har været meget hæmmende for indsatsen. På en stor del af uddannelsesstederne har **ledelserne ikke været tilstrækkelig aktive** i at skabe denne opbakning. Det har i stedet været uddannelsesstedets tovholders ansvar, hvilket har vist sig at være meget svært. At **tovholderen har stået alene med ansvaret for indsatsen** har desuden gjort indsatsen meget sårbar i tilfældet af sygdom, barsel, jobskifte eller manglende motivation hos tovholderen.

Forebyggelse

Evalueringen viser, at den **forebyggende indsats flere steder er blevet nedprioriteret** af ledelsen i andet projektår. Særligt på grundskoleområdet har indsatsen haft meget dårlige vilkår for at slå igennem på grund af først lockout af lærerne, arbejdstidsændringer og derefter Folkeskolereformen. Den del af indsatsen, som omhandler **forældreinddragelse, har mødt stor modstand hos undervisere og ledelse.** Dette har resulteret i, at denne komponent er blevet fravalgt de fleste steder. Evaluatoren vurderer, at modstanden kan skyldes, at underviserne ikke er blevet informeret tilstrækkeligt om formålet med fx Røgfri Kontrakten. En af årsagerne til dette har været de udfordringer, lærerlockouten skabte i 2014, i forhold til undervisernes muligheder for at deltage i de lokale kickoffs.

Undervisningsmaterialerne til forebyggelse af rygestart vurderes til at være gode, men uoverskuelige.

Underviserne har i mange tilfælde valgt enkelte dele af indsatsen frem for at følge undervisningsplanen. Underviserne begrundede dette med, at det samlede materiale er uoverskueligt. Undervisningen er derfor også i høj grad blevet gennemført som temauger, hvor det kan kombineres med andre sundhedsfaglige emner som fx misbrug. Til trods for dette fortæller underviserne, at materialerne er gode og brugbare for underviserne, når de først har fået overblik over dets muligheder.

Rygestop

Rygestopindsatsen har været svær at implementere på de forskellige uddannelsessteder på grund af forskellige behov, forudsætninger og elever. **Det har derfor krævet meget tid, vedholdenhed og dedikation hos rygestoprådgiverne at finde en god tilgang til rekruttering og fastholdelse af elever i rygestopforløb.** Dette har resulteret i stor variation i forløbenes form, indhold og varighed. Evaluatoren vurderer, at rygestopindsatsen har fungeret bedst de steder, hvor den person, der er blevet uddannet til rygestoprådgiver, i forvejen har en relation til eleverne og løbende kan have dialog med eleverne omkring rygning. Det er derfor vigtigt, at rygestoprådgiverne får adgang til værktøjer, der kan bruges til at motivere de unge.

⁴ Inkluderer forskellige afdelinger/matrikler på store uddannelsessteder

Til trods for de praktiske udfordringer med oversættelsen af de enkelte delindsatser oplever en stor del af uddannelserne, at **deltagelse i projektet har sat gang i interne diskussioner omkring rygning**. Dette gør sig især gældende på erhvervsskoler, produktionsskoler og andre videregående uddannelser, hvor de selv har mulighed for at definere deres rygepolitik. Her er det evaluators vurdering, at der er skabt øget bevidsthed omkring rygning i kraft af projektet – både blandt elever og blandt de ansatte.

Information

Informationsmaterialet er blevet anvendt på størstedelen af uddannelserne. Særligt plakater med de positive budskaber har været populære hos tovholderne på uddannelsesstederne ("Kongebeslutning", "Kanonhelbred" etc.). Selvom materialerne er blevet anvendt af uddannelserne, er det kun halvdelen af eleverne, som har kendskab til disse.

2.1 ANBEFALINGER

Evaluator anbefaler på baggrund af slutevalueringen, at:

- **Der skal ske en meningstilskrivelse på uddannelsesstederne før start.** Uddannelsesstedet skal afklare, *hvorfor* de gerne vil arbejde med rygeforebyggelse eller rygestop, og *hvad de gerne vil opnå med indsatsen*. Evaluator vurderer, at dette vil skabe større medejerskab blandt uddannelsens ansatte.
- **Deltagerne bør klædes bedre på til at arbejde med indsatsen.** Projektkoordinatorerne skal have dybdegående indblik i indsatsernes kernekomponenter, samt hvilke forudsætninger det kræver for at arbejde med indsatserne, eksempelvis i forhold til ressourcer. De kommunale koordinatore skal bruge denne viden til at rammesætte projektet tydeligt for de deltagende uddannelsessteder.
- **Der bør være tydelig og synlig opbakning fra ledelsen på uddannelsesstederne.** Lederne skal støtte aktivt op om rygestop- og forebyggelsesarbejdet på uddannelsesstedet, så det ikke kun er tovholderens ansvar at skabe engagement og motivation blandt de ansatte.
- **Der bør fokuseres på at skabe en røgfri skole gennem rammer og kulturændring.** Erfaring viser, at regler alene ikke skaber røgfri skoler. Det kræver derimod, at der er de rette rammer og kultur på uddannelsesstedet. Lærerne skal fx motiveres til at støtte op omkring indsatsens dele - heriblandt rygeregler. Der bør også arbejdes på at skabe sociale alternativer i pausen, som kan stå i stedet for rygning.
- **Undervisningsmaterialet bør være mindre fragmenteret og mere lettilgængeligt,** så det er overskueligt for underviserne og mere 'klart til brug'. Derudover bør der være nemmere adgang til processtøtte, fx via én indgang.
- **Rygestoprådgivere bør udvælges på baggrund af deres motivation for rygestoparbejde samt deres gode relation til eleverne.** Erfaringer viser, at rygestopindsatsen fungerer bedst, når rådgiverne er ildsjæle, der samtidig har en god og venskabelig kontakt til eleverne.
- **Der bør uddannes mindst to rygestoprådgivere på uddannelsesstedet,** så de kan yde støtte og sparring til hinanden. Det vil også gøre indsatsen mindre sårbar i tilfælde af opsigelser, barsel osv. blandt rådgiverne.
- **Den motiverende samtale bør integreres i rygestoprådgiveruddannelsen.** Dette skal klæde rygestoprådgiverne bedre på i forhold til at få eleverne motiveret for at deltage i et rygestopforløb. Særligt i

forhold til udsatte unge vurderer evaluator, at rådgiverne skal have mere viden om, hvordan de specifikt kan motivere de unge med mange udfordringer ud over rygning.

- **Der bør fortsat være mulighed for fleksibilitet.** Der er stor variation i de enkelte uddannelsessteders rammer, ressourcer og forudsætninger for at arbejde med rygeforebyggelse og rygestop. Det er derfor vigtigt, at der er mulighed for fleksibilitet i forhold til at tilpasse indsatsen den konkrete kontekst.

3. Organisatoriske forudsætninger

I dette afsnit fokuseres på de organisatoriske forudsætninger for implementeringens succes. Evaluator vil blandt andet vurdere betydningen af organisering og styring af det samlede projekt samt de lokale faktorer på det enkelte uddannelsessted. Afslutningsvis vurderes det, hvorvidt indsatsen rammer udsatte unge som målgruppe.

3.1 PROJEKT PRÆGET AF KOMPLEKSITET

Skod Det Nu har været præget af stor kompleksitet. Indsatsen er udarbejdet i et konsortium af forskellige aktører og implementeret på tværs af en række forskellige ungearenaer. Indsatsen har derfor krævet stort overblik og stram styring fra projektejerens side. Evaluator vurderer, at dette ikke er sket i tilstrækkelig grad. En væsentlig årsag til dette er, at indsatsens elementer er sammensat af materiale fra forskellige aktører. Ingen af de deltagende aktører har således haft et overordnet ejerskab over *alle* elementerne. Projektet fremstår derfor fragmenteret. Projektkoordinatorerne lokalt har haft svært ved at opnå det nødvendige overblik over, hvem de skulle kontakte i forbindelse med tvivlsspørgsmål. Skift i projektledelsen – både på nationalt og kommunalt plan – har også haft betydning.

”Der mangler ejerskab over den samlede model”. (Medarbejder, Lungeforeningen)

Til trods for udfordringer har projektkoordinatorerne overordnet set været tilfredse med den processtøtte, de har modtaget. De fortæller blandt andet, at Sundhedsstyrelsen som projektejer er imødekommende og hjælpsomme, når projektkoordinatorerne henvender sig. Enkelte projektkoordinatorer fortæller, at de ikke føler at have været klædt tilstrækkeligt på i forhold til at formidle arbejdsopgaverne ud til uddannelserne, og at der har været manglende klarhed omkring rollefordelingen.

”Der har været for mange led. Stor udskiftning i sundhedsstyrelsen. De er ikke 100% inde i programmerne fordi vi har udviklet dem. Men det er dem som skal formidle dem videre til projektkoordinatorerne, som så skal formidle det ud til skolerne – som skal formidle det ud til lærerne” (Medarbejder, Kræftens Bekæmpelse)

En af Kræftens Bekæmpelses repræsentanter i konsortiet er enig i, at uddannelsesstederne ikke blev klædt ordentligt på i forhold til projektets elementer. Hun påpeger blandt andet, at der var begrænset deltagelse ved de lokale kickoff arrangementer, hvor uddannelsesstederne skulle introduceres til X:IT. Dette har betydet, at lokale tovholdere og underviserne ikke har fået det nødvendige overblik og indblik i materialet. Den interviewede medarbejder hos Kræftens Bekæmpelse vurderer samtidig, at formidlingen omkring projektet muligvis har været mangelfuld, idet mange uddannelsessteder ikke var bekendte med, hvad deltagelsen i projektet indebar, da de indgik i samarbejdet om at deltage i projektet.

”Mange misforstod, hvad det betød at være med. Vi mødte mange skoler, som troede, at det handlede om, at der ville komme en sundhedsplejerske ud og undervise i noget rygning” (Medarbejder, Kræftens Bekæmpelse)

En af Lungeforeningens repræsentanter i konsortiet er enig i, at det har været en stor mundfuld for underviserne på de deltagende uddannelsessteder. På baggrund af dette har Lungeforeningen igangsat en gæstelærerordning, der har til formål at støtte underviserne i brugen af ”Liv i lungerne”. De har dog ikke haft mulighed for at afprøve indsatsen på projektskolerne på grund af manglende efterspørgsel. Årsagen til den manglende efterspørgsel kan have været, at gæstelærerordningen blev igangsat for sent til at være relevant. Den manglende

efterspørgsel kan dog også ses som en indikation på, at uddannelsesstederne ikke har været gode til at tage imod de forskellige støttemuligheder.

På baggrund af erfaringerne fra projektet anbefaler evaluatoren, at Sundhedsstyrelsen arbejder på at skabe mere sammenhæng i indsatserne. Evaluatoren anbefaler fx, at der er én indgang til processtøtte. Det vil sige ét sted, hvor der sidder personer med viden om alle dele af projektet, og som kan stå for sparring og processtøtte for både projektkoordinatorer, undervisere, rygestoprådgivere og tovholdere. Muligheder for støtte bør ligeledes gøres tilgængelige fra start, ligesom obligatorisk opstartsmøde for en bredere kreds af ansatte end blot tovholderne ville bidrage til en mere tydelig formidling af indsatsen.

3.1 UDDANNELSESSTEDERNES RAMMER HAR STOR BETYDNING

De lokale rammer har haft en stor betydning for, hvorvidt Skod Det Nu er blevet implementeret succesfuldt. Dette er hverken overraskende eller særligt for Skod Det Nu, men med ovennævnte kompleksitet for øje har der været overraskende lidt fokus på rammerne for implementeringen. Rammerne består blandt andet i uddannelsesstedets motivation for deltagelse, de ansattes opbakning og medejerskab, fysiske faciliteter, elevgruppe og de omkringliggende institutioner.

3.1.1 Medejerskab og opbakning er en grundlæggende forudsætning

Lokal opbakning og medejerskab har været en forudsætning for succesfuld implementering af Skod Det Nu. Evaluatoren vurderer, at dette element har manglet på størstedelen af uddannelserne. Det har primært været tovholderne og/eller rygestoprådgiverne, der har haft ansvaret for indsatsens gennemførelse, mens kollegaer og ledelse i meget ringe grad har bistået i implementeringsprocessen.

Særligt på grundskoler har dette været problematisk, da underviserne selvsagt har spillet en vigtig rolle i forhold til at gennemføre undervisningen og inddrage forældrene. På de uddannelsessteder, hvor tovholderen ikke har haft den nødvendige autoritet til at få underviserne til at påtage sig denne opgave, er indsatsen faldet til jorden.

Det har været nemmere at få de ansatte til at gøre det nødvendige arbejde på grundskoler, hvor tovholderen selv er leder, eller hvor ledelsen har spillet en aktiv rolle i projektet. Størstedelen af tovholderne vurderer i statusrapporten, at deres ledelser har støttet op om indsatsen (se bilag 1, tabel 10), men fortæller samtidig, at ledelserne ikke har taget *aktivt* del i projektet. Deres opbakning er derfor mere ord end handling. Der er samtidig eksempler på uddannelsessteder, hvor ledelsen bevidst har fravalgt elementer af indsatsen – såsom forældreinddragelse – eller nedprioriteret indsatsen i en sådan grad, at tovholderen ikke har kunnet gennemføre indsatsen efter hensigten.

Det manglende medejerskab har ligeledes hæmmet uddannelsesstedets evne til at indføre en ny, strammere rygepolitik. Erfaringerne fra Skod Det Nu er, at der på mange skoler har været begrænset opbakning til rygepolitikken blandt underviserne. Ifølge statusrapporterne er der fx 18 uddannelsessteder, hvor lærerne må ryge udendørs, synligt for eleverne (se bilag 1, tabel 62). Det har derfor været svært – hvis ikke umuligt – for tovholderen at sikre, at rygepolitikken overholdes. Projektkoordinatorerne fortæller blandt andet, at der, på bestemte uddannelsesinstitutioner, er en kultur, hvor underviserne bruger rygning som en del af relationsarbejdet med eleverne. Dette gør det overordentlig svært at gennemføre en rygeforebyggende indsats. Det er derfor en forudsætning for en succesfuld rygepolitik, at der forinden sker en afklaring af, hvorvidt rygning betragtes som pædagogisk værktøj. Derudover skal der skabes en fælles motivation for kulturændringen.

Evaluators anbefaler, at der i fremtidige indsatser fokuseres på at inddrage ledelsen aktivt i indsatsen. Fx via kontinuerlig opfølgning og dialog med tovholderen omkring processen. Dette skal sikre, at indsatsen prioriteres. Derudover skal der indledningsvis ske en meningstilskrivelse på uddannelsesstedet, hvor ansatte og ledelsen i fællesskab afklarer, hvorfor de skal arbejde med denne type indsats, og hvilke målsætninger de har.

Case: Reducer antallet af pauser, hvor der kan ryges

Silkeborg Produktionshøjskole har set Skod Det Nu som en god mulighed for at opstille meget ambitiøse mål for rygningen på skolen. Før projektet havde eleverne mulighed for to rygepauser i løbet af en dag, hvilket er blevet skåret ned til én enkelt pause. Ledelsen har gjort meget ud af, at skolens undervisere er indforståede med skolens rygeregler, og at ALLE bakker op om håndhævelsen af dem – også selvom de måske har en anden personlig holdning. Der har været blandede reaktioner fra skolens elever i forhold til de strammere regler. Underviserne har oplevet udfordringer i forhold til at skulle håndhæve reglerne over for elever, som måske har haft brug for en ekstra rygepause for at falde til ro. Derfor har ledelsen taget løbende snakken med underviserne om, hvad de oplever, og hvordan de kan håndtere disse udfordringer.

Kilde: Interview med tovholder og rygestoprådgiver på Silkeborg Produktionshøjskole.

3.1.2 Rygestop kræver de rette rammer og samarbejde på tværs

Udover en medarbejderkultur, som støtter op om rygepolitikken, vurderer evaluatoren, at rammer og samarbejder på tværs også kan medvirke til en succesfuld rygepolitik.

Blandt de deltagende uddannelser er der fx gjort forsøg på at fjerne incitamentet til at ryge gennem fokus på rammerne. Enten ved at isolere rygeren rent fysisk – og dermed fjerne det sociale ved rygning - eller ved at sætte noget andet i stedet. På en SOSU-skole har de fx indarbejdet vandpauser i undervisningstiden, hvor eleverne har fået en glasflaske og har kunne benytte sig af uddannelsesstedets nyopsatte vandposter. Andre uddannelser har indkøbt redskaber til mere idrætsprægede pauseaktiviteter, som fx basket kurve. Andre uddannelser har indrettet lounge- og computerrum eller opstillet bordfodbolde- eller bordtennisborde. Sådanne tiltag vurderer evaluatoren bidrager til at få de unge væk fra røgen som social aktivitet. Det kræver dog, at enten kommunen eller uddannelsesstedet selv har mulighed for at finansiere disse tiltag.

En anden faktor er kontinuitet i rygepolitikker, hvilket kan opnås gennem tværgående samarbejder med relevante aktører. Erfaringer fra Skod Det Nu har vist, at det har været svært at fastholde et rygestop hos en elev, hvis de omkringliggende uddannelser, praktiksteder mv. ikke har haft samme politik (se citat herunder). Samarbejde med disse aktører er derfor vigtigt, hvis det skal lykkes. I nogle kommuner er der vedtaget strategier i forhold til at gøre kommunen helt røgfri. Fx har Randers Kommune et mål om at blive helt røgfri i 2025. De sigter blandt andet mod, at alle institutioner i kommunen skal udarbejde en lokal rygepolitik. Evaluatoren vurderer, at det i høj grad kan være en fordel at tænke en flerstrengt indsats som Skod Det Nu sammen med en kommunal strategi mod rygning, da disse kan understøtte hinanden.

”Fx forsøgte produktionsskolen at indføre røgfri skole, men afblæste det igen efter lidt tid, grundet pres fra elever og det omkringliggende miljø. Det var svært at holde, når elever kun opholder sig kort tid på produktionsskolen og kommer fra eller skal videre til en anden skole, hvor der må ryges.” (Kommunal projektkoordinator)

Endelig vurderer evaluatoren, at rygepolitikken skal være realistisk i forhold til elevgruppen, da det ellers kan have en negativ virkning. Flere produktionsskoler har fx erfaret, at indførelsen af en stram rygepolitik har skabt øget fravær hos eleverne. På en af produktionsskolerne har de oplevet, at elevernes motivation for at komme i skole er faldet så drastisk på grund af rygeforbuddet, at underviserne har bedt om at få reglen ophævet. På baggrund af dette vurderer evaluatoren ud fra et implementeringsperspektiv, at der i stedet for meget stramme regler kan arbejdes med at skabe alternativer til rygningen og drosle langsomt ned i antal cigaretter.

3.2 UDSATTE UNGE SOM MÅLGRUPPE

Hensigten med Skod Det Nu er at implementere en flerstrengt indsats, som skal sikre at alle – uanset socio-økonomisk baggrund – har samme mulighed for at (for)blive røgfri. Indsatsen har således en indbygget målsætning om at nå ud til de udsatte unge, som statistisk set er i større risiko for at blive rygere. Valget af arenaer for indsatsen beror på ønsket om at nå de udsatte unge. Evaluatoren finder det derfor relevant, kort at vurdere, hvorvidt Skod Det Nu er lykket med dette.

Underviserne har haft adgang til en række forskelligt undervisningsmaterialer til forebyggelsesdelen. Materialet er udarbejdet af henholdsvis Kræftens Bekæmpelse og Lungeforeningen, som findes via to forskellige hjemmesider. Undervisningsmaterialerne er sammensat således, da det giver adgang til materiale på forskelligt fagligt niveau. Dermed har underviserne mulighed for at udvælge de dele, der passer til elevgruppen.

På uddannelserne har de generelt valgt materialer til elevernes niveau og læsefærdigheder. Dog giver nogle projektkoordinatorer udtryk for, at de synes, materialet er for svært for de elever, der er meget bogligt svage. Dette kan eventuelt skyldes, at de ikke har haft overblik over det materiale, der ligger, og dermed ikke har vidst, at der er materialer til mange forskellige niveauer. Derudover påpeger mange projektkoordinatorer, at de udsatte elever nås bedst via dialog, og at det er vigtigt, at dialogen prioriteres højt både i forebyggelsesdelen og rygestopdelen.

I forhold til rygestopindsatsen vurderer projektkoordinatorerne, at rygestoprådgiverne har haft udfordringer med at nå ud til de elever, som er særligt udsatte - fx på produktionsskolerne. Det påpeges blandt andet, at disse elever ikke er motiverede for rygestop, ligesom de i øvrigt har en lang række andre problemer, som de oplever som mere presserende end deres rygning. Evaluatoren vurderer, at den lokale rygestoprådgiver er en ressource, da eleverne ofte har kendskab til vedkommende og vice versa. Dette øger mulighederne for at skabe en god relation og derigennem gå i dialog omkring rygning. Evaluatoren vurderer derfor, at denne del af indsatsen er god, men at rygestoprådgiverne på uddannelsen skal have flere konkrete teknikker til at motivere og fastholde denne specifikke gruppe. Udfordringen er ofte, at denne gruppe elever har mange andre udfordringer, som fylder mere hos dem end rygning. Rygestoprådgiverne giver derfor udtryk for, at de har haft svært ved at argumentere for, hvorfor den unge har skulle fokusere på netop rygestop.

4. Implementering af konceptets delelementer

I de følgende afsnit evalueres implementeringen af de enkelte elementer, som indgår i de tre delindsatser. Evaluatoren tager udgangspunkt i de typer uddannelsessteder, hvor det konkrete element er obligatorisk at implementere, hvilket beskrives indledningsvis ved det enkelte element.

4.1 FOREBYGGELSE AF RYGESTART

Forebyggelse af rygestart er primært målrettet grundskolens 7.-9. klasse, men er også implementeret på andre typer uddannelser. Indsatsen består af minimum 10 lektioners undervisning, ved brug af materialerne ”Gå op i røg” fra Kræftens Bekæmpelses projekt X:IT og ”Liv i lungerne” fra Lungeforeningen⁵. Sundhedsstyrelsen har i forbindelse med projektet udarbejdet en undervisningsplan, som underviserne skal følge (se bilag 2). Derudover indeholder konceptet forældreinddragelse via dialogværktøjet ”Røgfri Kontrakt”, som ligeledes er udarbejdet af Kræftens Bekæmpelse. Endeligt skal uddannelsesstederne arbejde med at fjerne al synlig rygning blandt både elever og undervisere.

I dette afsnit fokuseres der på implementeringen på grundskoler, da den rygeforebyggende del af indsatsen har været obligatorisk på disse skoler. Det vil sige, at 10. klasser, efterskoler og ungdomsuddannelser ikke indgår. Informationer omkring de øvrige uddannelsers brug af forebyggelsesdelen findes i bilag 1, kapitel 2.

4.1.1 Forebyggelsesdelen er blevet nedprioriteret

Overordnet set har forebyggelsesindsatsen været præget af en svær opstart, som særligt har haft betydning for første projektår. Projektets start ramte ind i lærer-lockout i folkeskolen (foråret 2014), hvilket førte til, at uddannelserne først gik i gang med den forebyggende indsats efter sommerferien. De havde derfor ikke mulighed for at skrive opgaverne ind i årsplanen. Lærerne oplevede, at det var svært for dem at finde tid til at gennemføre den obligatoriske undervisning. Lærerne var dog overvejende positive over for indsatsen og forventede ved midtvejsevalueringen, at det ville blive nemmere at udrulle i andet projektår. Dette har vist sig ikke at være tilfældet.

Selvom indsatsen i højere grad er blevet skrevet ind i årsplanen i andet projektår, fortæller flere projektkoordinatorer, at undervisningen på en lang række grundskoler er blevet nedprioriteret af ledelsen. Dette har medført, at lærerne ikke har gennemført indsatsen i overensstemmelse med retningslinjerne. Nedprioriteringen er enten sket bevidst eller ubevidst på grund af manglende tid. Der henvises til folkeskolereformen som årsag til det manglende overskud og opbakning blandt de ansatte på grundskolerne. Nedprioriteringen ses blandt andet i statusrapporterne, hvor kun 15 ud af de 17 grundskoler har indsendt statusrapporter i 2015 (Se bilag 1, tabel 21)⁶. Slutevalueringen indikerer derfor, at projektet ikke er blevet tilstrækkeligt prioriteret på grundskolerne, og at de heller ikke i perioden efter midtvejsevalueringen har lagt det nødvendige arbejde i indsatsen.

4.1.1.1 Aktiv ledelses- og medarbejderopbakning fremmer implementeringen

Som beskrevet i afsnit 3.1, er manglende opbakning blandt ledelse og ansatte den største barriere i forhold til forebyggelsesindsatsen. Implementeringen af indsatsen afhænger af, at underviserne anvender undervisningsmaterialet og inddrager forældrene. Kun de steder, hvor tovholderen har haft en vis autoritet – naturlig eller tilskrevet – har det været muligt at motivere underviserne tilstrækkeligt. På en folkeskole i Jammerbugt Kommune har det været afdelingslederen, som har fungeret som tovholder. Dette har efter deres vurdering virket

⁵ Dengang Dansk Lungeforening

⁶ 11 ud af i alt 15 grundskoler angiver, at de har arbejdet med forebyggelse af rygestart i skoleåret 2014-15. Ved midtvejsevalueringen var dette tilfældet på 17 grundskoler. På tværs af alle skoler, som har deltaget i projektet, svarer 23 af dem, at de har anvendt dele af forebyggelsesindsatsen (se bilag 1, tabel 21).

godt, og tovholderen fortæller selv, at hendes formelle autoritet har gjort arbejdet nemmere, fordi hun har kunne melde ud fra skolestart, at det er et SKAL-element for underviserne.

”Ledelsen skal ind og sige, at de skal. Det fungerer ikke, at tovholder er en lærer. Havde jeg ikke været leder, havde de ikke gjort det. Det skal være ledelsen, der træffer beslutningen, udstikker noget rammer og sætter målene” (Afdelingsleder)

Evaluators vurderer, at en større grad af deltagelse fra ledelsens side er vigtig for implementeringen. Dette kan medvirke til, at undervisningsmaterialerne bliver anvendt i højere grad. Aktiv deltagelse kan enten ske ved, at en fra ledelsen påtager sig rollen som tovholder, som i Jammerbugt, eller ved at lederen aktivt og synligt støtter op om tovholderen igennem hele processen med løbende sparring og synlighed over for de ansatte.

4.1.2 Undervisningsmaterialerne er gode, men uoverskuelige

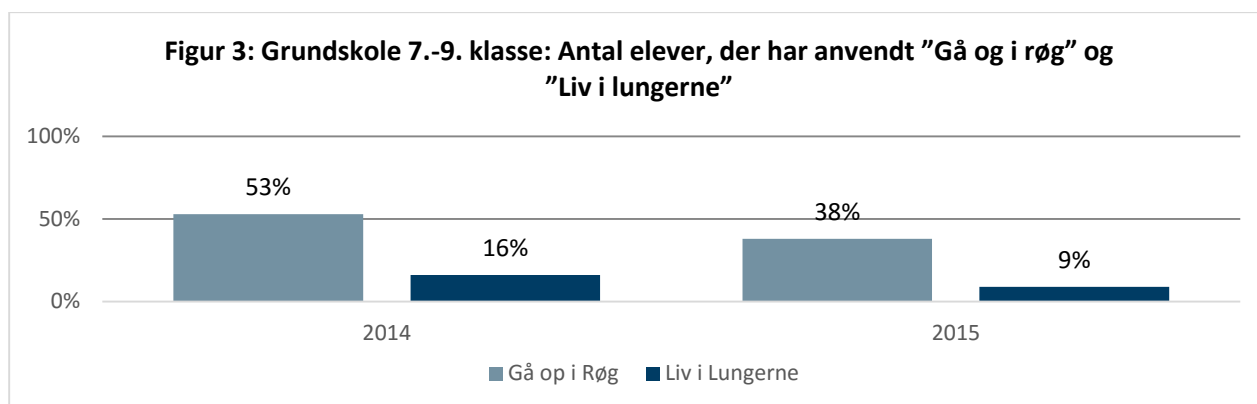
Ved midtvejsevalueringen svarede de interviewede undervisere, at de generelt syntes godt om indholdet i undervisningsmaterialet. De påpegede dog, at det, til trods for den udarbejdede undervisningsplan (se bilag 2), var en udfordring at finde rundt i materialet. Årsagen til dette er, at materialet findes på forskellige platforme, under forskelligt navn. Denne kompleksitet, vurderer evaluators, medvirkede til, at underviserne opgav at følge undervisningsplanen.

”Vi fulgte ikke undervisningsmaterialet, fordi det blev for omfattende. Det var svært at finde hoved og hale i hele materialesamlingen. Det blev pluk-ud-agtigt i stedet, ellers kunne vi ikke overskue det” (Folkeskolelærer)

Blandt de 15 grundskoler, som har indsendt statusrapporter, svarer fire skoler, at de har fulgt læseplanen. Fem skoler svarer, at de har fulgt den delvist (Se bilag 1, tabel 25). Dette viser, at underviserne i høj grad har udvalgt enkelte dele af materialet i stedet for at følge undervisningsplanen. På seks af grundskolerne har de desuden valgt at samle undervisningen i en temadag eller temauger, så den enkelte underviser slipper for at tænke materialet ind i deres almindelige undervisning (se bilag 1, tabel 23).

Fire ud af de 15 grundskoler, som indsendte statusrapporten, svarede i 2015, at de både har anvendt materialerne fra ”Gå op i røg” og ”Liv i lungerne” i skoleåret 2014-15. Én grundskole angiver, at de kun har anvendt ”Gå op i røg”. (Se bilag 1, figur 5).

Den begrænsede brug af undervisningsmaterialet reflekteres i elevernes kendskab til materialerne ”Gå op i røg” og ”Liv i lungerne”. Evaluators gennemførte en spørgeskemaundersøgelse blandt eleverne på de deltagende uddannelser i forbindelse med midtvejsevalueringen i foråret 2014 og igen i forbindelse med slutevalueringen i foråret 2015. Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen viser, at der er sket et fald i kendskabet til disse materialer blandt elever på grundskoleniveau fra 2014 – 2015 (Se figur 3).

Kilde: Elevsurvey, Oxford Research 2015 (n15 = 719, n14=787)

Flere kilder peger således på, at der er sket et fald i anvendelsen af undervisningsmaterialerne. Evaluators vurderer, at den manglende sammenhæng i materialerne har medvirket til, at undervisere har fundet det svært at tilrettelægge undervisningen, og ikke mindst følge undervisningsplanen. Evaluator anbefaler derfor, at undervisningsmaterialet bliver samlet på én enkelt platform, da det ifølge underviserne selv vil gøre det mere tilgængeligt og brugbart.

4.1.3 Forældreinddragelse præget af berøringsangst

Forældreinddragelse er den del af rygeforebyggelsesindsatsen, som underviserne har fundet mest udfordrende. Dette skyldes ifølge projektkoordinatorerne, at der på de fleste grundskoler har været en stor berøringsangst i forhold til at anvende "Røgfri kontrakten". Denne berøringsangst bunder, ifølge Kræftens Bekæmpelse, i misforståelser. Hun vurderer, at lærerne i høj grad har set det som en juridisk bindende *kontrakt*, frem for som det dialogværktøj, det er tænkt som.

"Der er kun én skole i vores kommune, der har kørt med forældrekontrakter. Det har været en succes. De andre uddannelser er ikke gået i gang med forældrekontrakter pga. modstand mod konceptet. De tror ikke på konceptet og synes det er grænseoverskridende." (Projektkoordinator)

Fire projektkoordinatorer fortæller, at grundskolerne i deres projekt ikke har anvendt "Røgfri Kontrakten". To af dem kommer med konkrete eksempler på, at det er blevet bevidst fravalgt, fordi ledelsen har været imod konceptet.

"På folkeskolen har de ikke arbejdet med forældrekontrakt. Skolelederen er meget imod konceptet og synes slet ikke, det passer ind i den måde, de i øvrigt kommunikerer med forældrene." (Kommunal projektkoordinator)

En tredje projektkoordinator fortæller, at den manglende forældreinddragelse har skyldtes udfordringer ved at nå ud til forældrene - enten fordi de er af anden etnisk herkomst, eller fordi forældrene bare ikke er dukket op til forældremøderne.

I de resterende projekter fortæller projektkoordinatorerne, at underviserne på grundskolerne har anvendt ”Røgfri-kontrakten” i forskellig grad⁷. Her har de haft gode erfaringer med brugen af disse.

Ved slutevalueringen svarer 77 pct. af eleverne i grundskolen, at de har hørt om ”Røgfri Kontrakten”. 58 pct. svarer yderligere, at de har underskrevet kontrakten. Dette viser, at der er stor villighed til at underskrive kontrakten blandt de elever, som er blevet præsenteret for den (Se figur 4).

Kilde: Elevsurvey, Oxford Research 2015 (n=719)

Det, at størstedelen af eleverne har underskrevet kontrakten, indikerer, at barrieren for brugen af røgfri-kontrakter ikke har ligget hos eleverne

I og med at evaluator ikke er gjort bekendt med konkret modstand fra forældrene, vurderes det, at den største barriere i forhold til forældreinddragelsen ligger i undervisernes *berøringsangst* over for, at forældrene tager det ilde op, snarere end reel modstand fra forældrenes side. Evaluator anbefaler, at kontrakten rammesættes tydeligere over for underviserne ved opstart, så de får en forståelse for, hvad der konkret ligger i kontrakten, og at det frem for alt skal ses som et dialogværktøj frem for en juridisk bindende kontrakt.

4.1.3.1 Brug af Røgfri kontrakten

Da evaluator kun har modtaget statusrapporter fra 15 ud af de 18 deltagende grundskoler, er der ikke et fyldestgørende billede. Evaluator vurderer dog, at de grundskoler, der ikke har indsendt statusrapporten, også er dem, som har nedprioriteret projektet. Det forventes derfor ikke, at disse uddannelsessteder har anvendt kontrakten.

Ifølge statusrapporterne har de på otte grundskoler præsenteret forældrekontrakten på et forældremøde, og på seks af disse har underviserne også uddelt kontrakterne til eleverne. På to grundskoler har de uddelt kontrakten til eleverne uden først at have præsenteret den for forældrene. På ni grundskoler har de indsamlet kontrakterne igen, og på otte uddannelser har de trukket lod om en præmie blandt de elever, som har underskrevet kontrakten (se bilag 1, tabel 28,29,30 og 33).

På nogle uddannelser har de valgt at gå helt uden om forældrene. Kontrakten er i stedet blevet indgået mellem elev og underviser. Ifølge statusrapporterne gør dette sig gældende på to grundskoler og seks andre uddannelsessteder (se bilag 1, tabel 32).

⁷ 8 grundskoler angiver at have præsenteret Røgfri Kontrakten på et forældremøde. 8 grundskoler angiver, at de har delt kontrakten ud til eleverne. (se bilag 1, tabel 28-29)

4.2 RYGESTOP

Rygestopindsatsen består af rekruttering og rygestoprådgivning lokalt på de enkelte uddannelser. Rådgivningen gennemføres primært af undervisere, som uddannes til rygestoprådgivere gennem Kræftens Bekæmpelse. Rygestopforløbene tager udgangspunkt i programmet Xhale, som ligeledes er udviklet af Kræftens Bekæmpelse. Programmet indeholder et koncept bestående af face-to-face og virtuel rådgivning af eleverne⁸. Derudover indgår det også i rygestopdelen, at al synlig rygning blandt elever og lærere på uddannelserne skal begrænses. Rygestopindsatsen er obligatorisk på ungdomsuddannelser og valgfri på efterskoler og i 10. klasse.

På trods af at rygestopdelen ikke primært er tiltænkt grundskolerne (7.-9- klasse), har der alligevel været 9 grundskoler, som har angivet i statusrapporterne, at de har en rygestoprådgiver tilknyttet. I alt 61 uddannelsessteder angiver at have arbejdet med rygestop. 50 af disse er ungdomsuddannelser (se bilag 1, tabel 34). Evaluator vil i de følgende afsnit fokusere på de uddannelser, hvor rygestopdelen har været en obligatorisk del af projektet.

Ifølge statusrapporterne er der uddannet rygestoprådgivere på 43 ud af de 50 ungdomsuddannelser⁹, som har svaret på spørgsmålet. 14 af disse angiver, at de havde én eller to rygestoprådgivere uddannet forud for projektets start. (Se bilag 1, tabel 35-36).

4.2.1 Svært at rekruttere og motivere elever til rygestop

Rekrutteringen af elever til rygestopforløb har vist sig at være svær og langtrukket. Dette udgør naturligvis en meget grundlæggende barriere i forhold til rygestopindsatsen. Projektkoordinatorerne fortæller, at rygestoprådgiverne ofte har oplevet, at der kan være langt fra, at eleverne ønsker at stoppe med at ryge, til at de tilmelder sig til et decideret rygestopforløb. På 27 af de 50 ungdomsuddannelser¹⁰ er der gennemført events ved skolestart for at rekruttere elever til rygestopforløb, men mange elever melder fra igen (se bilag 1, tabel 44).

Til trods for at rygestoprådgiverne overordnet set giver udtryk for tilfredshed med rygestoprådgiveruddannelsen, efterlyser rygestoprådgiverne, at motivationsarbejdet fylder mere i uddannelsen¹¹. Motivationsarbejdet har fyldt meget i den daglige praksis for rygestoprådgiverne og har vist sig at være en udfordring – især i forhold til udsatte unge. Generelt vurderer projektkoordinatorerne, at uddannelsen til rygestoprådgiver har givet lærerne en basisviden inden for rygning, som har styrket deres troværdighed. Den teoretiske viden har dog ikke været anvendelig i forhold til de unge, som ifølge projektkoordinatorerne ikke altid responderer på medicinske fakta.

”I forhold til rygestopuddannelsen opleves det, at denne var alt for kort og for lidt konkret. Der var for meget om, hvordan rygning skader og for lidt praktisk hjælp. Det er for svært at sætte sig ind i psykologien bag på tre dage. Der er for langt fra teori til praksis. De mangler hjælp til at ”oversætte” den viden, de får”. (Kommunal projektkoordinator)

Fordi rekrutteringen har vist sig at være den største udfordring, er der mange rygestoprådgivere, der har forsøgt sig frem med alternative tilgange. Der er således ikke én tilgang, som fungerer bedre end andre – det handler i høj grad om, hvilke elever der er på uddannelsesstedet, og hvad der tiltaler dem.

”På handelsskolen er der flere piger, så her har man kørt rygestopforløbene mere traditionelt med gruppediskussioner. På erhvervsskolen, hvor der er flere drenge,

⁸ Den virtuelle del af Xhale er blevet lukket ned af Kræftens Bekæmpelse i 2015

⁹ Inkluderer 10. klasse

¹⁰ Inkluderer 10. klasse

¹¹ Kræftens Bekæmpelse har på baggrund af erfaringerne i midtvejsevalueringen valgt at ændre på den fremtidige ungerygestoprådgiveruddannelse. Kræftens Bekæmpelse har valgt at fjerne noget af teorien – især den del, der handler om nikotin-erstatning – og styrke den del, der handler om at motivere den unge til at ville stoppe eller skære ned i sit forbrug.

er vi nødt til at gøre det mere praktisk orienteret. Det der med at snakke er ikke lige dem". (Rygestoprådgiver)

På en efterskole har de gjort det obligatorisk, at eleverne deltager i rygestopaktiviteterne, hvis de har en rygetil-ladelse fra deres forældre. Derudover har de forskellige erhvervsuddannelser haft gode erfaringer med, at ry-gestoprådgiverne har sørget for løbende opfølgning fra gang til gang i forhold til de enkelte elever, så elevernes egne fremskridt (eller tilbagegang) er blevet tydelige for dem – fx ved hjælp af kuliltemålinger. Derudover har den personlige relation mellem eleverne og rygestoprådgiveren været afgørende for deres motivation for ryges-toppet og erfaringen har været, at det er vigtigt, at rådgivningen ikke bliver en løftet pegefinger, men mere en dialog.

Case: Rygestopforløb på CELF's erhvervsuddannelser

På CELF's erhvervsuddannelser har rygestoprådgiveren valgt at indarbejde fysisk træning i rygestopforlø-bene, da han ved, at det fanger de rygende drenge på uddannelsens interesse. Til rygestopforløbene taler de om rygningens betydning for pulsen og der løbes en tur i fællesskab, hvor elevernes puls måles. Derud-over træner eleverne og rådgiveren sammen, hvor de tager i skolehjemmets træningscenter. Dette er med til at motivere eleverne til at deltage – særligt når de kan se, at deres nedskæring af rygningen påvirker de-res fysiske ydeevne og puls. Elevernes kulilte måles også, hver gang de mødes til rygestopkursus, og ele-verne bliver grebet af konkurrencen i, hvem der har det laveste kuliltetal. Samtidig formår rygestoprådgive-ren også at anerkende elevernes individuelle fremgang, hver gang de møder op, hvilket også er med til at motivere dem for fortsat at deltage i forløbene.

Kilde: Observation af rygestopkursus på CELF

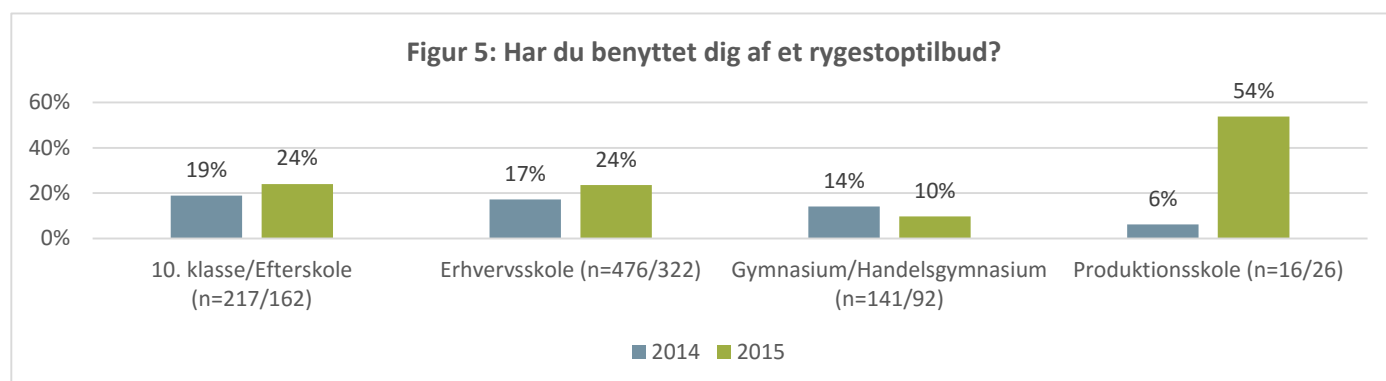
Det anbefales, at rygestoprådgiverne sikrer, at rygestopaktiviteterne suppleres med aktiviteter, der er tilpasset den konkrete elevgruppes interesser, samt at der lægges vægt på den løbende opfølgning og anerkendelse af hver enkelt elev, som deltager i rygestopforløbene.

4.2.2 Størstedelen af ungdomsuddannelserne har gennemført rygestopforløb

Antallet af gennemførte rygestopforløb varierer meget og hænger naturligvis sammen med det samlede antal elever på uddannelserne. 12 pct. af de 50 uddannelser, der burde have gennemført rygestoprådgivning, har ikke haft nogen elever tilmeldt til rygestopforløb (jf. bilag 1 tabel 38). Dog har der været uddannelser, som har kørt med andre rygestopaktiviteter som fx rygestopcaféer, rygestopevents m.m. Derudover har flere kommunale projektkoordinatorer givet udtryk for, at nogle elever ikke har været interesserede i en decideret tilmelding til et rygestopforløb, men hellere har ville deltage i mere uforpligtende rygestopaktiviteter (som fx en café), hvor deltagelsen er mere fleksibel.

"Jeg synes jo, at det fungerer godt med cafémodellen. Det tiltaler eleverne, at de lige kan komme forbi. Vi får dem måske ikke indfanget i et rygestopforløb, men jeg er ikke i tvivl om, at det sår et kim. (...) Det er i overvejelsesfasen vi arbejder med de unge hele tiden. Så det er svært at bevise, at vi kører rygestop, når de ikke bliver registreret i rygestopbasen." (Kommunal projektkoordinator)

I spørgeskemaundersøgelsen har evaluator spurgt elever, der ryger/har røget, på tværs af de tretten projekter, om de har benyttet sig af et rygestoptilbud. Sammenligner man svarene fra midtvejsevalueringen i 2014 med svarene fra slutevalueringen 2015 er der sket en lille stigning i forhold til, hvor mange der har benyttet sig af rygestoptilbud. Stigningen er dog ikke signifikant, og det er derfor ikke muligt at konkludere en decideret udvikling (se figur 5).

Kilde: Elevsurvey (n14 = 850, n15 = 602)

Tilvæksten blandt produktionsskolerne, som fremgår i figuren, skal ses i lyset af, at det kun er 26 elever, som har svaret fra denne uddannelsestype. Det kan derfor antages, at det primært er elever, som har været i kontakt med rygestoprådgiveren, der er blevet bedt om at udfylde spørgeskemaet, hvilket naturligvis giver resultaterne en markant bias.

4.2.3 Deltagelse i rygestopforløb skaber ikke nødvendigvis rygestop

I spørgeskemaundersøgelsen fra 2015 svarer 23 pct. af elever, der ryger/har røget, at de har anvendt et rygestoptilbud. Dette gælder både elever, som har benyttet sig af rygestoptilbud og er stoppet med at ryge, samt de elever som stadig ryger, til trods for at de har anvendt rygestoptilbud¹². Det er indregnet derudover, at tallene alene omhandler uddannelsessteder, hvor rygestopdelen er obligatorisk. Der er ikke sket nogen signifikant ændring i antallet siden midtvejsevalueringen.

Spørgeskemaundersøgelsen viser desuden, at deltagelse i rygestopforløb ikke nødvendigvis fører til et rygestop. Ud af de 138 unge, som svarer, at de har anvendt et rygestopforløb, er det kun 10, der ikke har røget siden. Dette svarer til 7 pct. Evalueringen viser, at der ikke er sket nogen ændring i forhold til elever, som ryger siden midtvejsevalueringen. Både dengang og ved slutevalueringen svarer ca. 30 pct. af eleverne, at de ryger hver dag¹³.

Informeranter fra uddannelsessteder og kommuner fremhæver, at de gode effekter af et rygestoptilbud ikke alene kan gøres op i, hvor mange elever der er stoppet helt med at ryge. De små skridt på vejen til rygestop fremhæves som en værdifuld virkning i sig selv. En kommunal projektkoordinator og en rygestoprådgiver fortæller, at de har fået mulighed for at så et kim i hovederne på de rygende elever i forhold til rygestop, som kan bidrage til refleksion og evt. motivation for rygestop på et senere tidspunkt i deres liv.

¹² Det er valgfrit for 10. klasser og efterskoler, om de ønsker at oprette rygestopforløb.

¹³ Elever fra grundskolen og ungdomsklubber er ikke inkluderet.

*”Hvis man spørger på uddannelserne, så er der kommet mere tydelig fokus på rygestop. Der har blandt andet været meget snak i personalegrupperne om rygestop og rygepolitikkerne er blevet revideret som følge af deltagelsen i projektet”.
(Kommunal projektkoordinator)*

Til trods for lille effekt blandt rygerne, vurderer projektkoordinatorerne, at der på grund af indsatsen er kommet større fokus på den positive effekt af rygestop ude på uddannelserne – både blandt lærere og elever - som følge af deltagelsen i Skod Det Nu. For et par uddannelsessteder har deltagelsen i projektet desuden haft den sideeffekt, at der er sket positive ændringer i forhold til lærernes rygeadfærd på uddannelserne, og flere lærere arbejder også på at blive røgfri. Det er derfor evaluators vurdering, at det øgede fokus på rygning på uddannelsesstederne og en øget refleksion hos eleverne om rygning er en forudsætning for røgfrihed og dermed et skridt på vejen til en sundere og mere røgfri kultur.

4.2.4 Rygestopforløbenes form og varighed varierer meget

Ifølge konceptet er formen i rygestopforløbene forholdsvis fleksibel, så det er muligt at tilpasse det til de enkelte uddannelsers hverdag og til eleverne. De kan gennemføres som gruppeforløb, caféer eller én-til-én samtaler.

Formen og varighed i rygestopforløbene har varieret meget på tværs af uddannelserne. De fleste uddannelsessteder har oprettet rygestophold, men organiseringen af disse varierer. 10 ud af de 36 ungdomsuddannelser, som har oprettet hold, angiver, at de i 2014-15 kun har haft ét enkelt hold. Der er især blevet oprettet mange hold på efterskolerne (fem hold eller derover) til trods for, at rygestopforløbene er valgfri for de deltagende efterskoler (9 ud af 17 efterskoler har oprettet fem hold eller derover). Til gengæld er eleverne tilknyttet rygestopforløbet mindre end én uge på 6 af disse (Se bilag 1, tabel 39,41).

I projektets begyndelse placerede en del uddannelser rygestopforløbene uden for skoletiden. Dette viste sig hurtigt at være umuligt. Ifølge de kommunale projektkoordinatorer var det ikke muligt for rygestoprådgiverne at tiltrække elever uden for skoletiden. Dette understreger behovet for, at rygestoparbejdet integreres i skole-skemaet ved skolestart, så eleverne undgår at skulle forlade anden undervisning for at deltage i rygestopaktiviteter.

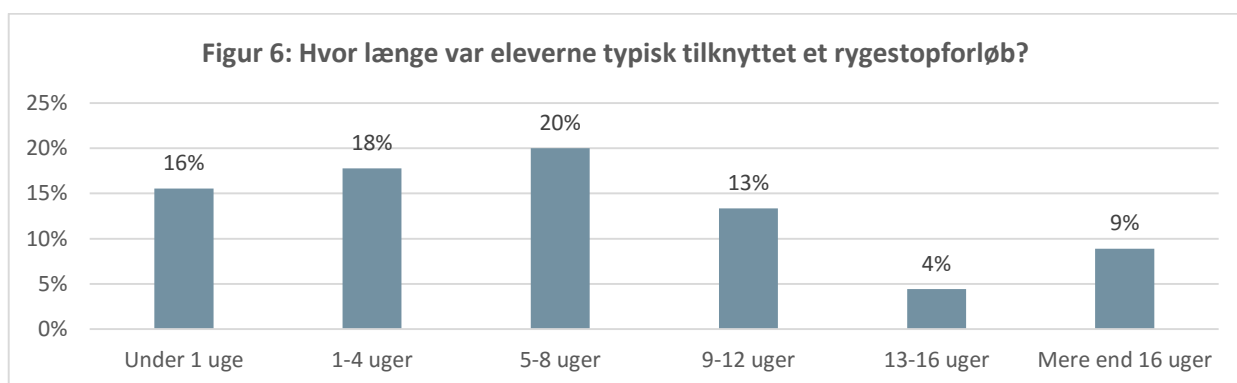
Frekvensen af gruppemøder har varieret mellem uddannelserne. 28 pct. af ungdomsuddannelserne angiver, at de har kørt med ugentlige face-to-face gruppemøder. 55 pct. har kørt enkeltstående møder (sjældnere end én gang i kvartalet) (Se bilag 1, tabel 45).

12 af de involverede ungdomsuddannelser har ikke oprettet nogen hold. 9 af disse angiver, at de har kørt rygestoprådgivningen på andre måder fx i form af én-til-én samtaler, rygestopcaféer eller events (se bilag 1, tabel 40).

På produktionsskolerne er der ofte meget udskiftning af elever, hvilket gør det udfordrende at køre med hold. Erhvervsuddannelser er derudover udfordrede af, at deres elever skal i praktik i længere perioder af deres uddannelse, hvilket kommer i vejen for deltagelse i et rygestopforløb. Evaluator vurderer, at det i disse tilfælde kan være en fordel med mere løst organiserede rygestoprådgivningsaktiviteter som fx drop-in i en café eller individuelle samtaler og dialog med rygestoprådgiveren.

*”På SOSU-skolen har de haft svært ved at få en fast time hver uge pga. deres undervisningsstruktur, vikarproblemer osv., men også på grund af, at eleverne skal i praktik, hvilket gør, at de skal ud af skolen og derfor må man afbryde forløbet”.
(Kommunal projektkoordinator)*

I forhold til længden af forløbene, ses der ligeledes stor variation. Ifølge statusrapporterne har eleverne været tilknyttet et rygestopforløb i mindre end 1 uge på 7 af uddannelserne (svarende til 7 uddannelser, hvoraf efterskoler udgør de 6) (se figur 5). Dette kan være et tegn på, at mange har kørt med enkeltstående rygestopaktiviteter. Det har især været efterskolerne, som har kørt med de kortere forløb (bilag 1, tabel 41). 18 pct. har haft eleverne tilknyttet i 1-4 uger, og 20 pct. af uddannelserne har haft deres elever tilknyttet forløbene i 5-8 uger. 9 pct. af uddannelsesinstitutionerne siger, at deres elever har været tilknyttet forløbet i mere end 16 uger, hvilket hovedsageligt har været gældende for efterskoler og grundskoler (7.-10. klasse og ungdomsklub).

Kilde: Statusrapport, Oxford Research 2015 (n = 45, missing = 5)

Den store variation i form og varighed indikerer, at uddannelsesstederne har oversat konceptet til deres egen dagligdag.

4.2.4.1 Den virtuelle del af Xhale blev aldrig en succes

Den virtuelle del af Xhale blev lukket ned i foråret 2015, da den viste sig ikke at være brugbar på uddannelserne. Årsagen til, at det ikke har fungeret, er, ifølge projektkoordinatorerne, at det har været for omfattende for eleverne at skulle registrere sig, og at det har været for teksttungt, hvilket især har udgjort en udfordring for de bogligt svage elever. Sms-funktionen vurderes desuden til at have den u hensigtsmæssige virkning, at den i højere grad minder eleverne om, at de skal ryge, frem for at de skal stoppe.

Det bliver understreget i interviews med både projektkoordinatorer, rygestoprådgivere og tovholdere, at det har været face-to-face kontakten, som eleverne har været interesserede i. Erfaringerne er, at eleverne har mange andre digitale platforme, som de bevæger sig rundt på, og derfor har de ikke haft behov for endnu én.

”Når de kender en lærer og har et godt forhold til vedkommende, så fungerer rygestoparbejdet. De gider ikke det virtuelle, de har rigeligt online og har ikke behov for et 10. online tilbud. Jeg troede netop, at det ville tiltale dem, fordi det fx var anonymt, men det er tydeligvis den gode relation, der gør, at de føler sig forpligtede over for rygestoppet”. (Kommunal projektkoordinator)

4.2.4.2 Registrering i rygestopbasen er ikke blevet prioriteret

I Skod Det Nu indgår ligeledes rygestopbasen, som er en national database over rygestopaktiviteter. De kommunale projektkoordinator har til opgave at registrere elevernes deltagelse i rygestopforløb og deres indsats i forhold til at blive røgfri.

Registreringen i rygestopdatabasen er for størstedelen af rygestoprådgiverne blevet nedprioriteret til fordel for dialogen med eleverne. I perioden 2013-2015 er registreret 441 forløb i rygestopdatabasen på tværs af de 13 projekter. Data viser, at størstedelen af forløbene er foregået i skoleåret 2013/14, og i 2014/15 er niveauet mere

end halveret. Ifølge rygestopbasen er der i skoleåret 2013/14 registreret 327 forløb, og i 2014/15 er der registreret 114 forløb. Dette kan dog også være udtryk for, at selve registreringen af forløbene er blevet fravalgt¹⁴.

Derudover har der været en meget begrænset opfølgning i forhold til, om eleverne er forblevet røgfri 6 mdr. efter. Ud af de 441 forløb er der kun blevet fulgt op på 5, svarende til ca. 1 pct.

Et par kommunale projektledere giver udtryk for, at eleverne ikke har svaret, når de har forsøgt at ringe dem op med henblik på opfølgning, og andre nævner, at det har handlet om, at eleverne ikke har haft lyst til at blive registreret eller at indtaste deres cpr.nr.

På baggrund af disse erfaringer vurderer evaluatoren, at Sundhedsstyrelsen bør overveje, hvorvidt rygestopbasen i sin nuværende form er det bedste greb i forhold til at registrere deltagelse i rygestopforløbene, om man bør tænke i en justeret udgave med færre spørgsmål, eller om denne del helt skal udgå.

4.3 INFORMATION

Formålet med informationsindsatsen er at kommunikere internt og eksternt, at uddannelsesstedet deltager i projektet. Informationsindsatsen i Skod Det Nu består af en række materialer (Posters, go-cards, gulvklistermærker, T-shirts, skabelon til brevpapir, roll-ups m.m.), som tovholderne på de enkelte uddannelsesinstitutioner frit har kunnet vælge imellem. Derudover er der udviklet en hjemmeside, som har til formål at få de unge til at reflektere over det at ryge. Hjemmesiden giver blandt andet eleverne mulighed for at uploade videoer og se andres produktioner.

4.3.1 God brug af informationsmateriale

Blandt de uddannelsesinstitutioner, som har indsendt statusrapporten i forbindelse med slutevalueringen, er der 61, som angiver, hvorvidt de har anvendt informationsmateriale. Blandt disse svarer 72 pct., at de har anvendt ét eller flere af informationsmaterialerne fra Skod Det Nu. Blandt de 17 uddannelsessteder, der angiver, at de ikke har anvendt materialerne, udgør efterskolerne 88 pct. (Se bilag 1, figur 10 og 11). Ifølge projektkoordinatorerne kan dette forklares med, at tovholderne på efterskolerne ofte har fundet det irrelevant i forhold til målgruppen. Enten på grund af at der er rygeforbud på uddannelsesstedet, og/eller fordi rygning ikke anses som et problem, der eksisterer blandt eleverne i særlig høj grad.

Ifølge statusrapporterne er posters, go-card og T-shirts de materialer, som anvendes af flest uddannelsessteder. Skabelon til brevpapir er klart den type informationsmateriale, som færrest uddannelsessteder har anvendt.

Figur 7 - Antal af uddannelsessteder, der har anvendt informationsmateriale – Samlet oversigt

Kilde: Statusrapporter, Oxford Research 2015 (n=61)

For at undgå at de unge ser sig "blinde" på indsatsen, har flere uddannelser arbejdet med at markere tydeligt i en kort periode, hvorefter der har været en pause på et par uger. Derefter blev indsatsen gentaget. På CELF's

¹⁴ Kilde: Rygestopbasen 2015

erhvervsskole har illustrationerne kørt på uddannelsens informationsskærm i kantinen ind imellem elevernes skemaer. Dette har ifølge projektkoordinatoren fungeret godt, fordi eleverne er vant til at rette deres opmærksomhed mod skærmen i løbet af dagen. Illustrationerne er dermed også blevet brugt som en del af rekrutteringen til rygestopforløbene.

T-shirts bruges primært til at markere rygestoprådgiverne ved events eller i forbindelse med rekruttering til rygestop. En projektkoordinator fortæller, at de i en periode er blevet anvendt som præmie til de elever, som er blevet røgfri i forbindelse med et rygestopforløb.

”Informationsmateriale er meget synlige ude på uddannelserne, hvor personer er aktive nu. Begge uddannelser hænger plakater omkring Skod Det Nu og T-shirts til eleverne. I nærheden af EUC hænger tydelige bannere og roll-ups med logoer.” (Projektkoordinator)

4.3.2 Halvdelen af eleverne har kendskab til informationsmateriale

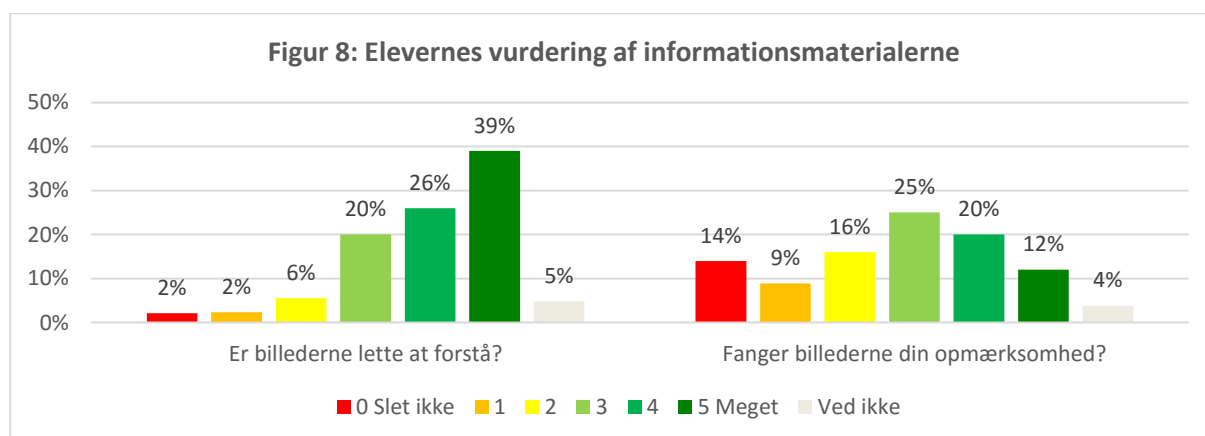
Blandt de elever, som har svaret på spørgeskemaundersøgelsen i forbindelse med henholdsvis midt- og slut-evalueringen, svarer cirka halvdelen, at de har set informationsmateriale. Ved slutevalueringen i 2015 svarede 56 pct. af alle elever, at de har set informationsmateriale. Dette er en lille, men signifikant vækst i forhold til året før, hvor 48 pct. svarede, at de havde set det.

Ifølge spørgeskemaundersøgelsen i 2015, svarer 87 pct. af eleverne, at de har kendskab til materialet fra deres uddannelsessted. 11 pct. svarer, at de har set materialet i TV, aviser eller blade. 7 pct. har set det på internettet eller via uddannelsesstedets intranet, og samme andel har kendskab til det fra hjemmesiden www.skoddetnu.dk. En lille andel på 5 pct. har set materialet i deres ungdomsklub, og endelig er der 4 pct., som ikke kan identificere, hvor de har set materialet.

4.3.2.1 Elevernes vurdering af informationsmateriale er ikke entydig

De elever, som har set illustrationerne, er også blevet bedt om at vurdere disse i forhold til indhold og udtryk (se figur 8).

På en skala fra 0 til 5, hvor 0 betyder slet ikke, og 5 betyder meget, svarer 85 pct. af de 989, som har set billederne, at billederne er til at forstå (3-5 på skalaen). Andelen af elever, som synes billederne fanger deres opmærksomhed, er en del lavere. Cirka 57 pct. svarer positivt på dette (3-5 på skalaen). Der er samtidig 14 pct., som svarer, at billederne *slet ikke* fanger deres opmærksomhed (0 på skalaen).

Kilde: Elevsurvey, Oxford Research 2015 (n=989)

Evaluators kan på baggrund af resultaterne ikke vurdere, om modtagelsen har været tilstrækkelig god, da der ikke er opstillet nogle konkrete succeskriterier herom. Svarerne indikerer dog, at materialernes budskab har været forståelige for målgruppen. Størstedelen af dem er nemlig enige i, at ”billederne er lette at forstå”. Svarerne giver dog ikke noget entydigt billede af, hvorvidt målgruppens interesse er blevet fanget.

Hjemmesiden www.skoddetnu.dk har været anvendt i meget lav grad. Ved slutevalueringen i 2015 svarer kun 125 ud af 1.777 elever, at de har prøvet den. Dette svarer til ca. 11 pct. af elever i grundskolen og 5 pct. af elever på de øvrige uddannelser.

5. Metode og datagrundlag

Skod Det Nu består af 13 selvstændige projekter, der varierer i omfang fra at omfatte en enkelt uddannelsesinstitution til at omfatte en række uddannelsesinstitutioner i en eller flere kommuner. Hvert projekt har en overordnet projektkoordinator, som har det overordnede ansvar for projektets gennemførelse. Derudover har alle uddannelsesinstitutioner en lokal tovholder, som er ansvarlig for projektets gennemførelse på den pågældende uddannelsesinstitution.

Det varierer meget, hvor mange uddannelsessteder der er tilknyttet de enkelte projekter. Projekterne på CELF, SOSU-Sjælland og Køge Handelsskole omfatter fx kun en enkelt uddannelsesinstitution, mens Greve, Faxe, Stevn, Køge og Solrød, der hører under ét projekt, har 15 deltagende uddannelsesinstitutioner.

Evalueringen er baseret på en kombination af kvalitative og kvantitative metodeelementer for at give en både bred og dyb indsigt i implementeringen af ”Skod Det Nu” og sikre pålideligheden og validitet af evalueringens resultater¹⁵.

Data er blevet indsamlet ad to omgange. Først i forbindelse med midtvejsevalueringen i april-juli 2014 og igen ved slutevalueringen i april-august 2015.

Tabel 1: Evalueringens datagrundlag

<i>Midtvejsevaluering</i>	<i>Slutevaluering</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Elevsurvey med 2.308 besvarelser✓ Statusrapporter fra 82 uddannelser✓ Interview med 13 projektkoordinatorer✓ Interview med 68 interessenter på tværs af de tretten projekter	<ul style="list-style-type: none">✓ Elevsurvey med 1.777 besvarelser✓ Statusrapport fra 73 uddannelser✓ Interview med 13 projektkoordinatorer✓ Casestudier af fem udvalgte uddannelsessteder✓ Interview med projektledere fra Lungeforeningen og Kræftens Bekæmpelse

5.1 KVALITATIVE INTERVIEWS MED PROJEKTKOORDINATORER

I både midtvejs- og slutevalueringen er der gennemført kvalitative dybdegående interviews med samtlige projektkoordinatorer i alle 13 projekter. Projektkoordinatorerne har det overordnede ansvar for projektet, og interviewene med dem bidrager således med en solid forståelse af, hvordan det har været at arbejde med Skod Det Nu i hvert projekt.

I interviewene er der yderligere lagt vægt på at identificere konkrete uddannelsessteder, som har haft gode erfaringer med at implementere én eller flere af projektets elementer. På baggrund af dette er der i forbindelse med slutevalueringen udvalgt fem cases.

¹⁵ Uwe Flick et al (2004) ”Triangulation in qualitative data” I: A Companion to Qualitative Research

5.2 INTERVIEW MED KRÆFTENS BEKÆMPELSE OG LUNGEFORENINGEN

Ved slutevalueringen er der gennemført kvalitative interviews med en relevant medarbejder fra henholdsvis Lungeforeningen og Kræftens Bekæmpelse. Begge disse aktører indgår i konsortiet bag Skod Det Nu og er samtidig ophavsmænd til delelementerne i indsatsen.

Med interviewene inddrages disse aktørers vurdering af projektets implementering og proces. Interviewet havde ligeledes til formål at give evaluator indblik i de to aktørers overvejelser forbundet med løbende justeringer af konceptets materiale, samt hvilken læring de har kunnet udlede af forløbet.

5.3 ELEV-SURVEY

Der er gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt eleverne på samtlige uddannelsesinstitutioner, som deltager i projektet. Formålet med spørgeskemaundersøgelsen er at afdække elevernes kendskab til de forskellige dele af Skod Det Nu.

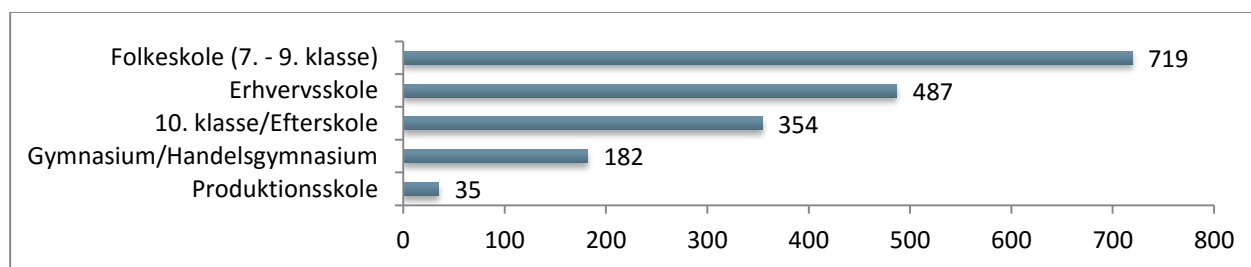
Da ikke alle uddannelsessteder, der har det som obligatorisk at gennemføre alle tre dele af Skod Det Nu, har spørgeskemaet været tilpasset den enkelte målgruppe:

- **7.-9. klasse:** Information og forebyggelse
- **10. klasse/efterskole:** Information, forebyggelse og rygestop
- **Erhvervsskole/produktionsskole/Handelsuddannelser etc.:** Information og Rygestop.

Der er ikke modtaget elevbesvarelser fra alle uddannelser. Særligt har der været lav svarprocent fra ungdomsklubberne. Evaluator er bekendt med, at mange elever, der går i ungdomsklub, også går i en grundskole, der deltager i projektet. Årsagen til, at vi har fået så få besvarelser fra ungdomsklubber, kan derfor dels skyldes, at de unge har besvaret surveyen i klassen, og dels at der er nogle helt andre rammer, der gør sig gældende i ungdomsklubber, der gør det svært at få samlet de unge til at udfylde spørgeskemaet. Derudover har evaluator en antagelse om, at elevbesvarelserne primært er fra uddannelsessteder, som har prioriteret indsatsen. Der skal derfor tages forbehold for, at resultaterne muligvis ville have set anderledes ud, hvis der havde været besvarelser fra alle uddannelser.

Besvarelserne er indsamlet fra d. 8 april til 30. juli 2015, og status på elevbesvarelserne blev sendt til projektkoordinatorerne i april og maj 2015. I alt genererede undersøgelsen 1.777 besvarelser på tværs af samtlige uddannelsesstyper. Alle uddannelsesstyper, på nær produktionsskolerne, har et fornuftigt antal besvarelser (over 100 svar), jf. figur 9.

Figur 9: Spørgeskemabesvarelser fordelt på uddannelsestype

Kilde: Elev-survey, Oxford Research 2015 (n=1.777)

5.4 STATUSRAPPORTER

I løbet af projektperioden har evaluator indsamlet statusrapporter ved midtvejs- og slutevalueringen for at følge med i uddannelsesstedernes fremdrift, resultater, projektstyring, implementering og forankring. Helt konkret er det foregået ved, at de lokale tovholdere har udfyldt et registreringskema, hvori de har noteret projektets fremdrift på deres uddannelsesinstitution. Projektkoordinatoren i hvert projekt har indsamlet registreringskemaerne i slutningen af skoleårene og samlet disse i en statusrapport for projektet. Evaluator har udarbejdet en tabelrapport for hvert år på baggrund af statusrapporterne indsamlet ved midt- og slutevalueringen.

SOSU-sjælland og Køge handelsskole har på grund af uddannelsesstedets størrelse flere tovholdere fordelt på forskellige afdelinger/matrikler. Der er således også indhentet flere statusrapporter fra disse uddannelsessteder. CELF har tidligere opereret med flere tovholdere, men har kun indsendt én statusrapport i år.

Ved midtvejsevalueringen lykkedes det evaluator at indsamle statusrapporter fra 82 ud af 83 tovholdere, hvilket må siges at være særdeles godt. Men ved slutevalueringen var det kun muligt for evaluator at indsamle statusrapporter fra 73 tovholdere.

Den relative store forskel i antal indsamlede statusrapporter gør, at sammenligningsgrundlaget ikke er det samme som ved midtvejsevalueringen. En del af årsagen til dette er, at der blandt andet er sket et fald i antallet af tovholdere, på grund af barsel, sygdom og jobskifte. Evaluator har derudover hørt fra projektkoordinatoren, at projektet på enkelte uddannelser er blevet nedprioriteret i en sådan grad, at tovholderen ikke har ønsket at bruge tid på at udfylde statusrapporten.

Derudover er det ikke alle registreringskemaer, der er fuldt udfyldte, hvilket kommer til udtryk ved, at populationen varierer meget fra spørgsmål til spørgsmål. Evaluator kan ikke vurdere, om det skyldes, at uddannelsesstederne har fravalgt at gennemføre nogle projektaktiviteter eller har fravalgt at registrere disse.

5.5 KVALITATIVE CASESTUDIER

I slutevalueringen foretog evaluator casestudier på fem uddannelsessteder, der blev udvalgt i samarbejde med Sundhedsstyrelsen. Formålet med casestudier var at få forskellige dele af indsatsen belyst samt indhente inspiration til nye metoder og anderledes tilgange i indsatsen, der kan være til inspiration for andre uddannelsessteder fremadrettet.

Casene er udvalgt, fordi at de er ”gode eksempler” på, hvordan konkrete dele af indsatsen er blevet implementeret på de forskellige uddannelsesarenaer.

Tabel 2: Udvælgelseskriterier af case

Uddannelsessted	Udvælgelseskriterier
CELF	Udvalgt til at belyse rygestopforløb og rekruttering, der formår at tiltrække målgruppen.
Sofie Ribbjerg Efterskole	Udvalgt til at fokusere på de særlige udfordringer ved efterskolerne herunder inddragelse af forældre, samt gennemførelse af rygestopforløb med mange udsatte elever.
Silkeborg Produktionsskole	Udvalgt på baggrund af deres arbejde med skolens rammer og rygekultur.
Fjerritslev skole	Udvalgt til at belyse, hvordan man kan anvende det forebyggende undervisningsmateriale i undervisningen, samt hvordan man anvender forældrekontrakterne.
Ak10vet (10. klasses center) og ungdomsskolen i Faxe	Udvalgt til at belyse hvordan man kan gennemføre rygestop og forebyggelse på tværs af ungearenaer, og hvilke yderligere aktiviteter man kan gennemføre som supplement.

Hvert casestudie består af et dagsbesøg i det pågældende projekt, hvormed data er indsamlet i face-to-face-interview og observationer¹⁶. Kilderne i casestudierne afhænger af den konkrete case, samt hvad der skulle belyses. Et overblik over kilder i de fem cases gives i nedenstående tabel.

Tabel 3: Oversigt over indsamlet empiri fra de 5 casebesøg					
	CELF	Sofie-Ribbjerg efterskole	Silkeborg produktionshøjskole	Fjerritslev skole	Ak10vet/Faxe ungdomsskole
Interview med tovholder	✓		✓		
Interview med leder	✓	✓	✓		✓
Interview med rygestop-rådgiver		✓✓	✓	✓*	✓✓
Interview med underviser				✓	
Interview/fokusgruppe med elever	✓✓✓✓✓		✓	✓✓✓	
Observation af aktivitet/rammer	✓	✓		✓	

Kilde: Casebesøg, Oxford Research 2015 (* På Fjerritslev skole er tovholderen også afdelingsleder) Hvert flueben svarer til én person, som er blevet interviewet, eller én aktivitet, som er observeret.

Samlet består casestudierne af interview med en tovholdere, fire skoleledere/uddannelsesledere (samt en afdelingsleder), ni elever, seks rygestopcoach/koordinatorer og en underviser. Derudover er der foretaget observation af et rygestopkursus på CELF, en præmieoverrækkelse i forbindelse med ubrudt rygestopkontrakt på Fjerritslev skole samt observation af rygezoner på Sofie Ribbjerg Efterskole. Der er ikke blevet gennemført observationer på Silkeborg Produktionshøjskole og Ak10vet, da der ikke har været nogen aktiviteter, der var relevante at observere i forbindelse med perioden for dataindsamling.

Observation og interview med informanterne er med til at give evaluator en solid forståelse af, hvordan det er at arbejde med Skod Det Nu i hvert projekt og på hver enkelt uddannelsessted. Tovholderne har det lokale

¹⁶ Pga. manglende tidsmæssige ressourcer hos Ak10vet, var det desværre ikke muligt at besøge dem. Der var heller ikke planer om nogen aktiviteter i forbindelse med indsatsen i perioden for dataindsamling, som var relevante at observere. Derfor blev der i stedet gennemført telefoninterviews med rygestoprådgivere og uddannelsesleder.

overblik over projektets status og fremdrift og de øvrige informanter førstehåndserfaring i forhold til de udfordringer, der kan være i forbindelse med den konkrete implementering af Skod Det Nu. De har blandt andet fornemmelsen af, hvor mange ressourcer der bruges, hvordan opbakningen er blandt kollegaer og ledelse, samt hvordan eleverne tager imod konceptet.

DANMARK

Oxford Research A/S
Falkoner Allé 20
2000 Frederiksberg
Danmark
Tel: (+45) 3369 1369
office@oxfordresearch.dk

NORGE

Oxford Research AS
Østre Strandgate 1
4610 Kristiansand
Norge
Tel: (+47) 4000 5793
post@oxford.no

SVERIGE

Oxford Research AB
Norrandsgatan 11
103 93 Stockholm
Sverige
Tel: (+46) 08 240 700
office@oxfordresearch.se

FINLAND

Oxford Research Oy
Helsinki:
Fredrikinkatu 61a, 6krs.
00100 Helsinki, Suomi
www.oxfordresearch.fi
office@oxfordresearch.fi

BRUXELLES

Oxford Research
C/o ENSR
5. Rue Archimède
Box 4, 1000 Brussels
www.oxfordresearch.eu
office@oxfordresearch.eu